

Степан Саргыдаев миниистиринэн ананна

Степан Саргыдаев СӨ Ыччат дьыалатын уонна социальнай коммуникацияларын миниистиринэн ананан, Чурапчы нэһилиэгин баһылыгын дуоһунаһыттан уурайда.

Чурапчы нэһилиэгин дьокутааттара алтынны 5 күнүн 284 нүөмүрдээх быһаарыныларыгар Степан Саргыдаевы атын дуоһунаһка көспүтүнэн, баһылыгыттан уурайарын туһунан дьаһалы 100% куластаан ылынылар. Санатан эттэххэ, Степан Анатольевич Чурапчы нэһилиэгин баһылыгынан 2012 сыллаахха талыллан, 2017

сыттан иккис болдьосор үлэлиин оҕорбута.

“Сүрдээх кылгас бириэмэҥэ улахан хамсааһыннары оҕордубут. Ити барыта дьон-сэргэ туруктаах ыччалыт чөл олохтоох буолалларыгар туһуланарын өссө төгүл санатабын. Бу үлэ соҕотох киһи эрэ үлэтэ буолбакка, сыалай хамааҥда үлэтэ дьаһалта үлэһиттэрэ, тэрилтэлэр, нэһилиэк дьокутааттара, түөлбө салайааччылара, уопастыбаннас уонна мэлдьи сүбэ-ама буолар ытык Сүбэбит кырдыгастарыттан турара чакчы.

Онон Чурапчы дьонугар-сэргэтигэр, үлэһэн кэлбит кэлэктииптэр, солбуйааччыларбар, үлэбэр тирэх буолбут тэрилтэлэрбэр дириг махтал-бын, ытыктабылбын биллэриэм этэ. Тус олоххутугар, дьиз кэргэтэргитигэр, үлэҥэ, үөрэххэ үрдүк ситиһиилэри, этэнкэ буолууну, бигэ туругу, нус-хас оҕору баҕарарбын”, - диир Степан Анатольевич түмүк тылыгар эттэ.

Салгыы Чурапчы улуунун уопастыбаннаһа түмсүүлээх улахан мунньах тэрийиннэ. Мунньах кыттыгылаахтара Степан Анатольевич үгүс үлэни оҕорон, Чурапчы нэһилиэгэ биллэрдик сайдыбытын бэлиэтэтиллэр уонна сана аһаммыт дуоһунаһынан эбэрдэлээн туран, миникитин үрдүк ситиһиһээх үлэни баҕардылар.

Чурапчы баһылыгын эбэрдэлэһин төлүөһүнэн дьокутааттар 285 нүөмүрдээх быһаарыныларынан Алексей Гаврильевич Егоров ананна.

Семен ЖЕНДРИНСКЭЙ.

Чурапчы талаана — Дьулус Васильев

Алтынны 5 күнүгэр улуус дьаһалтатын мунньахтыыр саалатыгар А.В. Посельская аатынан Дириннээби оҕо ускуустубатын оскуолатын иитиллээхчигэ Дьулус Васильев байаанна уонна фортепианога оонньоон, камернай кансиэри көрдөрдө. Кансиэри оҕо ускуустубатын преподавателэ А. Новгородцев иилээн-саҕалаан ытта. 20 мүнүүтэ устата классическай муусука альбар ыппаран, байаан уонна фортепиано ураты матыһтарын истэр дьолго тигистибит.

Бэлиэтээн эттэххэ, өрөспүүбүлүкэ Бастакы бэрэсидьиэнэ М.Е. Николаев этиитинэн ытыллар “Музыка для всех” бырайыакка Саха сирин улуустарыттан Чурапчы улууна бизэ бастыһынар истэригэр сылдыар.

Дириннээби музыкальнай оскуола 42-с сылын олус таһаарылаахтык үлэли-хамсыы оҕорор. Былырынныттан саҕалаан, Дирин агрооскуолатын үлүс этэһигэр түөрт кабинеты ылан, куустээх өрөмүөн үлэтин ыталлар. Ускуустуба оскуолата бусларын быһыытынан, бэйэлэрин иитиллээхчилэриттэн дириг билиилээх исписэлиистэри үүнэрэн таһаарар баҕа санаалаахтар.

“Музыкальнай оскуолаҥа байаан кылааһыгар, ону таһынан фортепианога эмиэ дьарыктанабын. Байаанна дьарыктаммытым алта сыл, фортепианога сыл анараа эрэ буолла. Музыка эйгэтигэр бэйэм дьарыктана кэлбитим. Ситиһиһлэрибтэн эттэххэ, 2017 сыллаахха Бүтүн Россиятаагы бэстибээлгэ 3-с иистиллэннээх лауреат аатын ылбытым. Байаанна Прокопий Иванович уонна фортепианога Антонина Тимофеевна үөрэтэллэр. 9-с кылаас кэнниттэн салгыы Дьулускай куоракка М.Жирков аатынан музыкальнай колледжка байаан кылааһыгар

туттарсар баҕа санаалаахпын”, - диир Дьулус санаатын үлэһиннэ.

Кансиэри истэ кэлбит ыалдьыт — “Чаран” түөлбө олохтооҕо, үлэ бэтэрээнэ Григорьяна Григорьевна Потапова: “Чурапчыбыттан өссө биэр чабылхай сулус тахсан эрэр эбит. Дьулус маннай фортепианога, онтон байаанна профессиональнай артыыс курдук оонньоон, улаханньык сөхтөрдө, үөртэ. Муусука үрдүк классик композитордарын Моцарт, Турецкай маршын, Шопен вальсын, Гран Григорьян уод.в. айымньыларын үрдүк таһымка оонньообутун биэр бэйэм догуйан туран иһиттим. Дьулуска быйыл өссө дьаһыардаахтык дьарыктанан, учууталларын баҕа санааларын тоһорон, эһиһил музыкальнай колледжка туттарсан, салгыы ситиһиһлээхтик үөрэнэригэр баҕарарым этэ”, - диир санаатын тизрэтэ.

Семен ЖЕНДРИНСКЭЙ.

БҮТҮН РОССИЯТААҢЫ КУОНКУРУС ГРАН-ПРИ ХАҢААЙКАТА

Улуус баһылыгын нэдиэлэ саҕаланьытын ахсын ытыллар үлэни былааннааһын мунньаҥар баһылыгы бастакы солбуйааччы А. А. Ноговицын тырыгынаҕа улуус киинин “Чуораанчык” уһуаанын сэбиэдиссэйин А. А. Захарованы ыһырдэ. Августина Александровна бэрт сэргэхтик туттан-хаптан тахсан, Москва куоракка ытыллыбыт Бүтүн Россиятаагы куонкурууска кыттыгытын билиһиннэрдэ.

“Внутренняя система поддержки компетентности работников образовательной организации в области оценки качества образования” диир Бүтүн Россиятаагы куонкурус түмүктүүр түһүмэҥэ Москва Россия үөрэбин академиятын салайар институт дьэтигэр балаҕан ыйын 7 күнүгэр буолбут. Куонкурус анал балаһыанньанын икки түһүмэһинэн барбыт. Кэтэхтэн уонна сирэй (очнай) көрүнүнэн 4 түһүмэһинэн анал график оһоһуллубут. Бастаан муус устарга экспертнэй сэбиэҥэ кыттааччылар докумуоннарын түгүттэр, онтон от ыйын 2—апырдыах ыйын 6 күннэригэр куонкурууска хирибит матырыйааллары бэрэбизиркэллэһин, сыаналааһын буолбут. Үлүс түһүмэххэ куонкурус финалыгар хирибиттэн Курсор порталыгар “Проблема”, “Быһаары”, “Инициатива” соруудагы төлүөһөн эбии бааллары ылбыттар. Ити үс түһүмэҥэ ситиһиһлээхтик аһан, төрдүс—сирэй түһүмэххэ балаҕан ыйын 7 күнүгэр Москвага финал ытыллыбыт.

Финалга икки гимназия Санкт-Петербургтан, Сочиттан уонна Саха Өрөспүүбүлүкэтин Чурапчы улуунун

“Чуораанчык” уһуааныттан сэбиэдиссэй Августина Александровна Захарова хирибиттэр.

“Ытыгыры мээхэ соһуччу, түмүктүүр түһүмэх буолаары турдаһына кэлбитэ. Ыксал бөдөнөн тэринэн, Москвага көлүтүм. Догууйу баҕете, Экспертнэй сэбиэҥэ Россия үөрэбириитин саамай чабылхай сулустара бааллар—академиктар, доктордар. Киһи сүгүрүйэр, төлүөһө дьонно. Кыахпынан көмүскээтим. Түмүгү биллэригэр бастаан лауреаттары билиһиннэрдилэр. Мин аатым ааттаммата, Ыксаатым, мэллйдим дии санаатым. Онтон абсолютнай кыайылыаҕы ааттааһыны биллэрибиттэригэр мин аатым ааттанна. Олус соһуйан, мах бардаран хааллым.

Гран-при хаһаайкага буолбутум туһунан сертификат туттардылар”-диир кэпсир куонкурус кыайылыаҕа.

Куонкурус ытыллар кэмигэр Августина Александровна усулуобуйа быһыытынан анал сорууда педагогическай үлэһиттэрин үлэһирин көрдөрөн, элбэх араас үлэни тоһорбут. Онон кэлэктиип, киһи үлэһиттэрин, салайааччытын үлэтэ-хамнаһа Россия үрдүнэн үрдүктүк сыаналаммыта үөрүүлээх. Гран-при хаһаайкага бу куонкуруска кыттыгытыгар көмөлөспүт, өйөөбүт улуус баһылыгар А. Т. Ноговицынна, улуустаагы үөрэх управлениетын салайааччытыгар Т. В. Павловага, үлэлиир кэлэктиипигэр махталын тизрэдэ.

Алексей СЛЕПЦОВ.

ЫРААХ ЛИТВАҒА, АҢАМ УНУОБУН БУЛААРЫ

Аҕам Илья Герасимович Дыдаев Одьулуунга, оччолорго Хаамыйа Дьарааһына дьин ааттанар киһиэхэ бастакы оҕон 1905 сыллаахха төрөөбүт. Төрөөбүт сыла чуолкайа суох 1905-1907 с. дьэри халбанныыр. Оскуолаҕа үөрэммэтэх. Новгородов алфавитынан ааҕар-суруйар "Халлаан суруксута" дьин аатырар. Нууччалыы букатын билбэт. Саамай сөбүлүүр дьарыга булт. Маһынан бэркэ уһанар дьобурдаах. Билингги кэм буоллар, бука муусуканы таптаа эбитэ буолуо, бэйэтэ «кырыымпа» дьин ааттаах инструмены оностон, олонхо матыыбын таһаара сатыыра, ордук Айыы Умсуур удаан ырыатын тыаһатар буолара.

1930 сыллаахха Ньукулаас Поисев (кэргэ-нэ Аана) кыыстарын Варвараны кэргэн ылар. Ньукулаас эрдэ өлөн. Аана 6 оҕотунан тулааһа хаалбыт. Ол иһин мин аҕам аах кыһынын кэргэни дойдутугар Арыылаахха кыстаан, сайынын аҕатын аахха Хаамыйага сайылаан сылдьыбыттар. Мин 1931 сыллаахха төрөөбүтүн. «Орджоникидзе» колхуоска кириэннэр, кэлин 1937-1938 сыллардан Арыылаахха олохсуйбуттар.

1941 сыллаахха Аҕа дойду сэриигэ сабаланырын кытта, бастакы хомуурга аармыйаҕа ынырыллыбыта. Ийэбит үс уол оҕолуох хаалбыта. Саамай кыра уол Ганя аҕабыт барарын кытары аҕыйах хоноот, (ийэбит колхуоска окко үлэли сырыттабына) дьааһылаҕа өлбүт. Иккис уол Васа Кэбээйигэ, Көһөрүлүүттэн эргиллэн кэлэн баран, 6 саастааҕар өлбүт.

Аҕабыттан аармыйаҕа ынырыллыбытын кэннэ иккитэ эрэ сурук тутуллубут. Бастакыта Никне-Удинскайга кавалерияҕа үөрэнэ сылдьыбыт дьин, иккитэ күлүн (сэтиннигэ) тимир суолунан аттарбытын кытары арбаса сэриилэһэ баран иһэбит дьин. Онтон ыла сураҕа суох сүппүтэ. Хаста даҕаны суруйан, ыйыталаһан көрө сылдьыбыппыт, онно «Данными не располагаем» дьин эппизт кэлэр этэ.

Кэлин 70-нүс сыллардаахха Мырылаҕа андылы кириэ сылдьан, Дмитрий Семенович Соловьев дьин аҕаар илиилээх сэрии бэтэрээнэ киһини көрсүбүтүм. Киһи мин аҕабын кытары Чураҕыттан ыла бииргэ ынырыллан, бииргэ айаннаан, бииргэ ат сэриитигэр үөрэнэн, сэриигэ бииргэ кириэн сылдьыбыттары түтүнэн, бэрт элбэх сонуну кэпсээбитэ. Кинилэр 4 саха буолан (4 нууччалыы билбэт дьон) бииргэ түтүһэн сылдьыбыттар. Ханан-ханан сылдьыбыттары бэйэтэ да билбэт. Бастаан сэриигэ кири-дэхтэринэ фронт линията дьин баара билли-бэт этэ диир. Биир дэриэбинэни ньиэмэстэр-тэн босхолоон, иккис дэриэбинэни босхолоуу тийибиппит бэйэбит дьоммут буолан соһуталлара дьин кэпсээбитэ. Кинилэр 1942 сыллаахха Ржев, Вязьма таһыгар саамай кырыктаах, элбэх сэртибэлээх сэриигэ сылдьыбыттар. Ол сылдьан, Вязьма таһыгар от ыйыгар төгүрүктээһиннэ түбэспиттэр. Түүн төлө көтөн тахсыы буолбут, онно бары сүтэрибиппэр. Дмитрий Семенович сэриэринэн онно өлбүт эбэтэр билиэн түбэспит буолуохтаахтар диир.

Кэлин 2015 сылаахха «Кыым» хаһыакка «Сураҕа суох сүтүөхтү сүрү» дьин ыстапыйа тахсыбыта. Онно ньиэмэстэр билиэн түбэспиттэргэ толорбут докумуоннарыгар Илья Дудаевич Дудаев дьин киһи аата баара. Бу мин аҕам Илья Герасимович Дыдаев буолара чуолкай этэ. Ол эбэтэр ньиэмэсти тылынан Якутск, Чураҕа, Арылаах дьин суруктар бааллара түһүлүрү.

Информация о военнопленном: 300149109
Фамилия: Дудаев
Имя: Илья
Отчество: Дудаевич
Дата рождения: 05.02.1907
Место рождения: Якутская АССР
Дата пленения: Вязьма
Лагерь гиталар: 336
Лагерьный номер: 33003
Судьба: погиб в плену
Воинское звание: красноармеец рядовой
Дата смерти: 29.12.1942
Первичное место захоронения: Ковно-Каунас

Название источника донесения: ЦАМО
Номер фонда источника информации: 58
Номер описи источника информации: 977520

Номер дела источника информации: 1732
Аны өссө (интернет кэпсир) Ковно Концентрационнай лаагыр баар. Ковно уонна Каунас дьин биир тыллар. Бу Коено лаагыры Литва бизнесменэ Вилломас Малинаускас дьин киһи 2001 с. ылан, Гругас парк дьин лаарка оностубут. Онно ресторанаах, сыһыанар сирдээх лаагыр быыската,

билиэннэйдэр сыппыт сирдэрин тобоҕо, Ленин, Сталин паематынныктарын туруорбут дьин биллэриим баар, өссө төлөгүнүн нүмэргэ кытары ыйыллыбыт.

Бу кэнниттэн табыллара буоллар, бу Литваҕа тийэн мизстэтигэр көрбүт-истиби киһи дьин баҕа санаа үөскээбитэ эрэри, хайдах да туолар кыҕа суоҕа дьылы этэ. Быйыл сайын бэс ыйыгар Агафия Семеновна Птицына бадалаахтары муньан, делегация быйыгынан Литваҕа илдьэр, өссө Каунас куоракка сылдьаллар үһү дьини истэн барсарга быйаарыммытым. Табыллыам быйыгар балтым Альбина Поисеева эмиз барсар эбит.

Инньэ тынан, бэс ыйын 13 күнүгэр бэйэ буолан айанна турдубут. Омук сиригэр тахсарга араас эрэйдигэ элбэх эбит. Бастатан туран, кыраныысса таһынаагы пааслар, виза онотторууга, тарбахтары ойуутун усталлар, харахын хаартыскаҕа түгэрэллэр (онуктара ыйга биридэ эмэ үлэтир). Оннооҕор дьини уот, баай-дуол түһүһэн дааннайдар кытары наада буолаллар эбит.

Бэс ыйын 13 күнүгэр күнүс 12 анаар чаастан Дьоккуускайтан Москваҕа кеттүбүт. Эр кэмнэ сөмөлүөтүнэн айаннаабатах киһи көрөрүгэр авиацияҕа улартыыны элбэх Ыраах рейстэргэ наар омук сөмөлүөттэрэ сылдьар буолбуттар. Аара Москваҕа да көрдөххө, сөбүскай Тулар, Ил-лэр олох аҕыйабыттар.

Ити күн Москва бириэмэтинэн кыһа 9 анаар чааска Шереметьево портан Вильнюска көтөр эбибит. Инньэ тынан, 1 чаас 20 мүнүүтэ устата айаннаан, түүн 11 чаас саҕана Литва столицатыгар түстүбүт. Тийибиппит, билигин арыаллыыр Рита Випартиене дьин эдэр кыыс уонна микроавтобус кууган тулар эбит. Ити саха сиригэр Көһөрүлүүгэ сылдьыбыт билигин 92 саастаах Юлия Вайцекускаене кыһа үһү.

Ити түүн Вильнюс куоракка (7-8 килэмиз-тирдээх сир) элбэх этээстээх дьин, 9-с этээһигэр гостиница олохтообуттар. Мантан салгыы литовецтар онорон бэлэмнээбит бырагыраамаларынан сырыттыбыт.

Бэс ыйын 14 күнэ.

Литовецтарга «День скорби и надежды» дьин бэлэстэнэр күн эбит. Быйылгылар Литва судаарыстыбата 100 сылыгар анаар эбит. Микроавтобуска опордон, Литва парламенты-гар илтирэр. 10 чаастан «Торжественное заседание посвященное дню Скорби и Надежды» дьин муньаахха ынырыллыах ыалдьытынан сырыттыбыт. Сахалыы өйдөөтөхпүнэ, Сударыыстыбаннай Сейм дьин билигинэн тэннээтэхпинэ, Госдумма муньаага эбит. Муньаахтарыгар таможняга курдук бэркэ бэрэбиэркэлээн киллэрдиэр. Муньаах аһыллытын сүрдээх үөрүүлээхтик, бары үгэни түтүһэн астылар. Сааһа иһэ толору киһи – бэтэрээннэр, дьокутааттар, эдэр ыңчат. Сударыыстыбаннай былаах, байыаннайдар арыаллаһынаах Литва Бэрэсидьиэнэ Хотун кириитин бары атаһытыгар туран көрүстүбүт. Национальнай гимин толоруллар эбит. (40-ча киһилээх хуор ыллаата).

Бэрэсидьиэннэрэ Даля Грибаускайте дьин дьахтар эбит (Литовецтарга аҕа аата дьин тутуллубат). Бэрэсидьиэн кириэн аҕыйах тылы сангаран баран, опорорун кытары муньаах саҕаламмытынан барда. Муньаах литвалыы тылынан буолла. Мин аттыбар 92 саастаах, билигин арыаллааччы Рита Випартиене ийэтэ. Саха сиригэр көһөрүлүүгэ сылдьыбыт киһи олорто (1-кы хаартыска). Муньаах ис хоһоонун нууччалыы кэпсээтэ аҕай даҕаны, кулгааҕым куһаҕан буолан, дуоннаагы истибэ-тим. Муньаахха Саха сирин делегацията баар дьин эппиттэр үһү. Билиги аргыспыт – араадыһа үлэһитэ Светлана Захаровна Ильина бөрөбүөтүн диктофонга барытын суруйтаран ылбыта эрэри, билиги араадыһаларытыгар көнүллүү суохтар быйылаах дьини.

Салгытынын 4-с стр. көр.

1-кы хаартыска.

2-с хаартыска.

3-с хаартыска.

Муньнах бүтээтин кытта, бэрэсидьиэни кытта көрсүһа ыстаннылар. Спецпереселенцтар уопастыбаларын бэрэстэбииталлар уонаратынан приемна кириэллэр эбит. "Латтевецтар" салайааччылары Трофимовскайга төрөөбүт Ионас Маркаускас диэн профессор хаһыа да буолан биһиги дьоммутун Агафья Птицынаны, Альбина Поиссееваны илдьэ кирибиггэрэ. Биһиэннэрэ хороон туттарбыттар. Хаартыскага түһэн, үөрэн-көтөн табыстылар (2-с хаартыска) Аны Сейм тойоно кэлэн, сахалыы дороболонон, "Кыргыттар, мин эйиһигин таптыбын" диэн соһутта. Сэбизскэй кэмнэ студэтэрээтинэн Нерюнгри диэки үлээбит. Уопсай хаартыскага түстүбүт, бэрт боростуйдук туттар, кэпсэгэр киһи эбит.

Уопсайынан, Литва 1918 сыллаахха көнүлү ситиспитин туһунан, ону бастаан ньиэмэстэр, онтон 1940с. Кыһыл Армия тааннанан тобо анньан кириэн, оккупациялаабытын туһунан Сэбизскэй былаас кэмизэр уопсайа 473 тыһыынча киһи депортацияга хабылтыбыт. Ити Литва нэһилиэнньэтин 15%-тар тэнн-эхх үлү. Улахан сыылка 1941 сыл бэс ыйын 14 күнүгэр түүн 3 чаастан сабаламмыт. Маны онороллоругар Белоруссиятан, Украинадан элбэх НКВД, ЧК үлэһиттэрин аҕалыттар. Аан бастаан саамай үөрөхтөөх, саамай аан дойдуга биллэр дьоннорун тутан, ГУЛАГ- тарга ыыталааһын сабаламмыт. Муньнах ис хоһоонно ити туһунан, аны итинник аҕабаастабыл хаһан да хатыламмытын туһугар ис хоһоонноох диэн өйдөбүл хаалла. 1942 сыллаахха Саха сиригэр 3000 киһи Латтевецтар муораларын биэрэгэр, Лена төрдүгэр аҕалыллыбыттар эбит. Быков мыыһа, Тиит Арыы, Күһүүр, Трофимовка диэн сирдэргэ. Манна кэлээт, 1000 киһи тонон, тымныйан, аныктаан өлбүттэр. Ол кэмнэ аны саха сириттэн Көһөрүллүүгэ тийбиггэр (чуралчылар дииллэр). Биһиги дьоммут тийбээт, муора аҕалыт маһын хомуйан (соһон), балаһан дьиз туттубутунан барбыттар. Ону көрөн үтүктэн, үөрэттэрэн, кинилэр эмиз хаһа туттан, элбэх киһи тыына быһыаммыта диэн махтаналлар эбит.

Муньнах кэннигэ атыгар турар Независимость болуоссагыгар Литва судаарыстыбаннай былаасын таһаарыы сирэ-туома буолла. Манна 4 этээстээх дьиз үрдүүн саба үс маанталарга Литва Өрөстүбүлүкэтин судаарыстыбаннай былаасын таһаардылар. Үс кыыс, үс уол үлүн венск уурдулар. Байыаннайдар — саллааттар, лүөччүктэр, танкистар парааттаатылар, салют ыттылар, бэрэсидьиэн тыл эгэ.

Эбиэт кэннэ Сана Вильнюска илтилэр. Онно урукку тимир суол вокзалын таһыгар икки табыарынай аэропорт ааһары паровоз турар. Ол таһыгар дьон муньнахтан, олоһон эрэ паровоз, вагоннар фоннарыгар мантан күүс өттүнэн Көһөрүллүүгэ барбыт дьону (спецпереселенцтэри) кэриэстээн кэпсиплэр, ыттыллылар даҕаны, хоһоон да ааһаллар, музыка тыаһагаллар. Оҕолор да кырдыабастар да кытталлар. Манна Көһөрүллүүгэ сылдыһыттары санаан быһылаах, быһкаайык хара килиэп тосрохойун сизгитбит. Вагоннар тастарыгар кутан оноһуллубут томтор баар. Үрдүгэр иһнэри түспүт кириэти (5-6 миэтэрэ үлүннаах) буор анныттан 2 миэтэрэ кэринэ үлүннаах мантан, кылабачыгас илии өрө анньан сытар. Фарфортан оноһуллубут чааскы тааһын курдук. Ол илии атыгар эмиз итинник матырыйалтан хоруол курдук баар. Аны быһкаайык оҕолор, кыргыттар уолаттар сүүрэн бытарыһан тахсан, томтор экэрин биір ғына миэтэрэ аңарын кэринэ үлүннаах күлүүс тыһын бытыһаранчы буорга анньан кэбистилэр. Оңукалара аллараа өттө үлүктөөх, үһэз өттө кириэстээх (3-с хаартыска).

Эбиэт кэннэ 15 ч.30 м. биһигини арыаллыыр Рита Вилартиене-дъизтигэр илдьэн, бырааһыннык тэрийдэ. Кизэн бэйэлээх уһаайбага икки улахан дъизлээх, биірдэригэр оҕолоро олоһоллор. Оҕолор хаһнастара үчүгэй, тийиһнэбит диір. Уһаайбаны толору киһи көрбөтөх араас үүнээйилэрэ. Тустаах садоводтар былааннаан олоһдубуттар үһү. Дъиздэни, маһинаны, уод.а. араас оту кыра-кыра үчэстактарга үүннэрэллэр эбит. Хоргуоллуй баарын көрбөтүм. Бэркэ дъиктиргээбитим, харыс курдук үрдүктээх уюка бырыһанчы сулун курдук үүнээйи баар, ньолбоһор соһус, тургайан көстөр, сэбирдээҕэ аҕыйах, көрдөхкө аһа эрэ бырыһаан оҕолор. Алгана сулунна маарынныыр, аһа бодон, дөгүһөн саба. Киһи дъиктиргиирэ, сыыс от букатын да үүммэтэх курдук.

Рита бэйэтэ учуутал. Уһаайбаларын иһэ бэрээдэктээх, наһаа ыраас. Бэл, уу кутар шлангалара кылгас. Сир анныттан таһа сытар, төбөтүгэр бисталиэттээх, ылан чыыбыһын тартын да, ууну ыспытынан барар. Онук сир айыы баар буолар эбит. Уһаайбаларын иһигэр 7 мессынаалаахтар. Бары суурор туруктаахтар. Бырабыллыбыт кузов, алдыаммыт покрывка, бөх эһин букатын суох буолар эбит.

Киздэтин «Доботтору кытары көрсүһүү» диэн буолла. Онно Хоту Булунка Көһөрүллүүгэ сылдыһыттар уонтан таһа киһи мустубут. 1989 сыллаахха анал семелгөтүнэн соһохтор дьоннорун унуохтарын хостоон илдьэн, Литвага көмүттэр. Хас да сиргэ билиэ пааматынныктары туруорбуттар. Биір онук Быков Мыыска чуралчылар пааматынныктарын кытта кэпсэлээ турарын борохотунан бара сылдьан көрүлүбүт.

Сарсыныгар 10 чаастан Геноцид мусойугар илтилэр. Бу кизгэллээх, былыргылы архитектурааах, үчүгэй көрүнээх дъиз. Аллараа подвал аннынаагы

этээлэ КГБ хаайыһын быһыһынан оноһуллубут ынырыктаах дойдуга эбит.

Тас суруга кэпсирин, бэрэбуоттүү барбака, хайдах баарынан суруйабын.

«В период с 1940 по 1991 год. Данное здание являлось штаб-квартирой НКВД и КГБ. Соответственно экспозиции музея посвящены периоду угнетения и так называемому геноциду Литовского народа со стороны коммунистического режима. Вполне по понятным причинам. Это место является обязательным к посещению тех, кто хочет понять этот мрачный и жестокий период в истории страны. Но вывеска не повествует о периоде с 1941 по 1944 год в ходе которого здание находилось в руках Гестапо, чья роль в систематическом истреблении большей части еврейского населения Литвы при добровольном участии этнических литовцев посему — то упускается из виду, несмотря на недавнее добавление комнаты, посвященной этому вопросу которое было одобрено. Но если отодвинуть разногласия в сторону, то этот музей, будучи свидетельством страданий, перенесенных этническими литовцами особенно в период безрасудства Сталина, является обязательным местом к посещению каждого приезжающего в Вильнюс».

Мусойуга кириэн көрөн истэхкэ, биіртэн-биір ынырык хаартыскалар көстөн иһэллэр, манна түбэспит дьону хайдах накаастыыллара. Биірдиһэн киһи сылпат-олорбот кыра сиргэ хаайаллара, кыра остуол сирэйин саба сиргэ олордон баран, атын өттүн уунан толорон кэбиһэллэр эбит. Смирительнэй ырбаахылар барыта көрдөрүллүбүт. Ордук хабырынан аатырбыт Василий Долгарев диэн палач туһунан ахтан аһардааха, бэйэтин илиитинэн 600-тэн таһа киһини өлөрбүт. Ол иһиттэн 70-ча киһини сүгэнэн кэрдэн, түөрт кырыһылаах луомунан багарыта түһэн өлөртүүр эбит. Ол инструменнан өлөрүллүбүт түөрт кырыһылаах хайабаастаах төбө унуоҕа көрдөрүүгэ сыталлар. Бэйэтин улахан, аһанчы үктэнэн турар хаартыскатын ыйаабыттар. Таас анныгар подполковник сыбааныйалаах погоннаах гимнастерката, "Кыһыл знамя", "Кыһыл сулус" уод.а. наһараадалара бааллар.

Бу хаайыы 1992 сылларга дъизи үлээзэбитэ дииллэр.

Салгыы Президентура судаарыстыбаннай мусойугар экскурсия онордулар. Литва аныгы историятын кэпсир бэрт элбэх аныгы технологиянан көстөр экспонаттар ууруллубуттар.

Бэс ыйын 16 күнэ.

Сарсыардаттан чаастан ордук айаннаан, Румшишкес диэн "латтевецтар" 1992 сыллаахха туһут балаһаннарыгар тийдибит. Кирпичиһэттэн эрэ улахан кээмэйдээх сир кырыһынан төгүрүччү ууруллубут 5 да 5-тээх адыас тыа сабатыгар турар балаһанна тийдибит. Суумка тутуурдаах, үрүсээк сүгэлээрдээх син балаһа киһи мустубут. Балаһан ис бараана адыас сахалыы, хотулуу — бучукаппан быһыллан оноһуллубут тимир оһох, наара орон, танас-сап куурдар бараада, илим, талы, наарта уод.а. Кыра түнүк саба түһөр аан. Хоту маныха маарынныыр балаһаны чуралчылар тийэн туттубуттарын көрөн, маннык туттан олодохтугуна тыһыммытын уһатыа эбиһпит диэн үтүкүбүттэрэ үһү. "Чуралчылар үөрэллэртэрэ" диэн махталлаахтара үһү. Бу балаһаны тутарга аан дойдуттан биір дойдулаах литовецтар улахан көмөнү онорбуттара үһү. (4-с хаартыска)

Тыа сабатын кэрийэ мастан кыһыллан оноһуллубут киһиттэн үрдүк араас кэриэстэбил мастар турбуттар. Титановай турбаттан оноһуллубуттар эмиз бааллар. Бу урукку Сэбизскэй Соһуус территориягар литовецтар спецпереселениега үүрүллэн баран, олоһот сирдэригэр туруоруллубут пааматынныктар куолуалара эбит. Кэлбит дьон сибэкки дьөрбөлөрүн уурталаатылар. Биһиги ыһааха түһүлтүгээн олоһорбут курдук кинилэр эмиз чөмөхтөнөн, илдьэ кэлбит астарын тәрдынан олоһоллор эбит. Аһыллыта сүрдээх үөрүүлээх — муусукалаах, ырыалаах, танара үлэгитэ малыһыла аҕыһылаах буолла. Тойон И.Маркаускас отчуот курдук онордо, махтал суруктары уонна Далия Гринквичуте 100 слайылар анаан оһотторбут матазэллэрин туттартаата. Кини Булунна Көһөрүллүүгэ сылдьан баран, дойдугугар курээбит, ийэтин өлөөрү сыттагына эмиз күрэтэн аҕалан, хоруол саһаан онорбокко, танаһын ыскаабыгар уган, дъизтин муостатын көтүрэн түннүгүн анныгар кистээн көмүтүтэ үһү. Көһөрүллүү ырааханым, мунгун-сорун туһунан суруйбут дъевнигин Сэбизскэй Соһууска саһаан бэчээттэллэхкэ кэтиһилгэ сылдьан, академик А.А. Сахаров көмөтүнэн кыраныһа саһыгар бэчээттэллэпитэ биллэн, эмиз Литвагтан үүрүлүбүт. Итинник мэтээли биһиги салайааччыбытыгар А.С. Птицынага эмиз туттардылар. Уопсайынан, Агафья Семеновна бу дойдуга хаста да кэпэ сылдыһыт, үгүс дьон билэр, ытыктыыр киһилэрэ эбит. Ол даһбарыгар биһиги наар бэлэмнэ, илии үрдүгэр сырыттыбыт. Урут эмиз "латтевецтар" бэлгилэринэн наһараадаламмыт. Хас да кинигэ Саха сиригэр бэчээттэнэн тахсыһыгар кыттыгастаах эбит. Кэлбит ыалдыһыттар бары биһиги кэһи аҕалыт балыһытын биірдии күһуочуһунан үллэстэн, амтаһыа-амтаһыа сизтилар, хайбаатылар. Улаханнык махтаннылар. Олор истэригэр Европарламент урукку дъокумента, биллиилээх политик, Литва Бастагы норуодунай бэрэсидьиэнинэн ааттанар Витаутас Ландобергис диэн 80-тан тахсыһыт нукуччу түһэн эрэр улаханнык билинэр, ытыктыр кырдыабаастара баара. (5-с хаартыска).

Биһиги эмиз илдьэ кэлбит араас бэлэхтэрбитин —

быһах хороон, кинигэ уод.а. туттартаатыбыт. Үөрэллэрэ сүр. Кэлэн кэпсэтэ саһыһылар, ааттара киһи өйүгэр дэбилис түспэт, улаханнык кими да өйдөөбөтөхтүн.

Дъэ, онтон сыаллаан кэлбит сирбэр Каунас куоракка байыаннай кылабыһага илтилэр. Манна сэбизскэй саллааттар, ньиэмэстэр, еврейдэр, литовецтар көмүллэ сыталлар үһү. Туһунан-туһунан даһэнэлэргэ сытар ғына онорбуттар. Отуттан таһа тыһыынча киһи сытар үһү. Сэбизскэй Соһуус геройдара, билиэннэйдэр, кэлинни көмүүпэргэ аҕран сэримтин саллааттара кытта бааллар.

Кылабыһа ортотугар улахан баһайы сэбизскэй саллааха аһаммыт пааматыннык (6-с хаартыска), ол кэннигэн илиитин даһлачы ууммут тобуктаан турар "Саллаат ийэтэ" диэн эмиз улахан баһайы пааматыннык турар. Кылабыһалара бэрээдэх, ыраас бөҕө. Адыас алдыаппакка, харыстаан көрө сылдыһаллар эбит.

Били мин аһам билиэн түбэспитин кэннэ ньиэмэстэр толорбут кумааһыларынан сирдэтэн, бу Ауштейн Шанчи диэн кылабыһага көмүллүбүт буолуон сөп диэн быһаарыттар. Бу былыргы Каунас куорат кыттыһыгар бээр 1912 сыллаахтан үөсэзэбит, улахан сир хабан сытар кылабыһа эбит. Маннык кылабыһа куорат тула өссө үс баар дииллэр, онно 20-25 тыһыынчалыы киһи хараллыбыт. Бу саамай улаханнара, билигин куорат иһигэр кириэн хааһыт.

Мин Саллаат пааматынныгын кэннигэн диэки дойдубуттан илдьэ барбыт буорбун куттум, аһадыһын төгүрүччү уурдум уонна баһар аһам истээ диэбит курдук хайдах оһоробутун, ийэм хаһан өлбүтүн, мин оҕолорум, сизэнэрим — кини сыдыһаннара ким туох буолбуттарын кэпсээтим. Ийэм хаартыскатын илдьэ барбыһын тутта сырыттым. Ол сиргэн буор ыһлым, литовецтар итэһэллэринэн бу сиргэ көмүллэ сытар дьон куттара онно үүнэн турар дууп мас хатырыгар инэр үһү. Онон хатырык уган биірдилар. Ол быһыһыгар литва тыһынан мэһиһлээ аахтылар. Арай санаам чэпчээбит курдук буолла, 76 сыл буолан баран, аһам унуобун булбут курдук сананным...

Н.И. ДЫДАЕВ.

Успуорт

Оболорбут
успуорка
ситиһиилэрэ

Алтынны 1-7 күннэригэр дизри оҕо ыспар-
тыбынай оскуолатын иитиллээччилэрин
ситиһиилэрин билиһиннэрбит.

Сахалыы ыстаныыга. Алтынны 3 күнүгэр
Дьокуускай куоракка "МОДУН" СК бириийигэр
сахалыы ыстаныыларга өрөстүүбүлүкүзү курэх
ыытылынна. Манна уопсайа 11 хамаанда, 117
үөрэнээччи кытынна. Кытаанах нэһилиэгиттэн Д.Н.
Макаров тириэньэрдээх Ньургун Собакин (4-с кылаас)
уонна Сайаана Борисова (3-с кылаас) кылыыга 3-с
бачуоттаах миэстэлэри ыллылар.

Буудьаан ытыыга. Алтынны 6-7 күннэригэр
Дьокуускай куоракка иин-бии Оплоновтар сыдык
күрүстэригэр буудьаан ытыыга өрөстүүбүлүкү тур-
нира буолан ааста. Манна Кытаанах нэһилиэгиттэн,
Н.Ф. Смирников тириэньэрдээх Уйусхан Захаров "ВП-
60" көрүннэ 2-с миэстэ, Сахая Барахина Уйусхан
Захаров "Упр ВП 40140" көрүннэ 3-с миэстэ
буоллулар.

Остуол тенниһигэр. Алтынны 6-7 күннэригэр
Дьокуускай куоракка "Сезон аһыллыыта"
өрөстүүбүлүкү аһаҕас турнирыгар Н.М. Сабарайкин
тириэньэрдээх Айсен Степанов 1-кы миэстэ буолан,
кыайы кынаттанан кэллэ.

Буоксага. Алтынны 2-6 күннэригэр Покровскай
куоракка ССРС норуоттар икки ардыларынааҕы
кылаастаах успуорт маастара А.Н. Филиппов
бириийигэр 2003-2004 сыллаагы төрүөх
үөрэнээччилэргэ өрөстүүбүлүкүзү бастыыр иһин
күрүбэ ыытылынна. Онно 44 киллэбэ 8-с кылаас
үөрэнээччитэ А. Михайлова 3-с миэстэ, 44 киллэбэ 9-с
кылаас үөрэнээччитэ А. Лукина 2-с миэстэ, 46 киллэбэ
8-с кылаас үөрэнээччитэ В. Иванова 2-с миэстэ, 48
киллэбэ 9-с кылаас үөрэнээччитэ В. Яковлев 3-с
миэстэ, 54 киллэбэ 8-с кылаас үөрэнээччитэ М.
Пермяков 2-с миэстэ буоллулар. Кинилэри тэнэ, 50
киллэбэ А. Григорьев уонна 54 киллэбэ М. Лыткин
ситиһиилээхтик кииристилэр.

Мас тардыһыыга. Алтынны 3 күнүгэр Таатта
улуунун Уолба нэһилиэгэр мас тардыһыытын сезонун
аһыллыытыгар өрөстүүбүлүкүзү турнира буолла. Диринг
нэһилиэгиттэн Г.Ф. Пугачев тириэньэрдээх 40 киллэбэ
8-с кылаас үөрэнээччитэ Рудольф Никитин 1-кы
миэстэ, 70 киллэбэ уһа ыйааһынаахтарга 11-с
кылаас үөрэнээччитэ Дьулус Харитонов 2-с миэстэ
буолары ситистилэр. Кинилэри сарга, 4-с кылаас
үөрэнээччитэ Кеша Макаров уонна 9-с кылаас
үөрэнээччитэ Владик Кузьмин ситиһиилээхтик
күрэхтэстилэр.

Семен ЖЕНДРИНСКИЙ.

На заметку

ПРОБНАЯ
ПЕРЕПИСЬ НАСЕЛЕНИЯКАСАЕТСЯ ВСЕХ,
КАСАЕТСЯ КАЖДОГО!

1-10 ОКТЯБРЯ

ПЕРЕПИШИСЬ НА ПОРТАЛЕ
GOSUSLUGI.RU

Для участия в переписи необходимо иметь
подтвержденную учетную запись на Едином
портале государственных услуг **Gosuslugi.ru**

Якутян призывают принять активное участие в
Интернет-пробной переписи населения

В ходе этого же мероприятия должны быть отработаны
все этапы большой переписи, в том числе способы доставки
переписных материалов, транспортная доступность ко всем
населенным пунктам. Для нашей территории это будет про-
верка возможности проведения переписи с помощью цифро-
вых технологий в один период – в октябре, для всех населен-
ных пунктов, включая труднодоступные, а не в три срока, как
было в предыдущие переписи.

Кроме того, будет оценена устойчивость Единого портала
государственных услуг и технологических средств интернет-
переписи к пиковым нагрузкам для проведения переписи
населения в масштабе всей страны. По итогам пробной пере-
писи населения будет оптимизирован бюджет предстоящей
Всероссийской переписи населения 2020 года.

Пробная перепись населения проводится с 1 по 31 октяб-
ря т.г. в два этапа.

На первом этапе пробной переписи населения всероссий-
ском – с 1 по 10 октября 2018 года будет отработан принци-
ально новый для России способ сбора информации о на-
селении – самостоятельное заполнение гражданами перепис-
ных листов на Едином портале государственных услуг (ЕПГУ),
который будет использован при проведении на территории
всей страны Всероссийской переписи населения 2020 года.

В течение десяти дней каждый житель республики, как и
любой россиянин, сможет самостоятельно переписаться в
режиме онлайн, заполнив электронный переписной лист на
себя и членов своей семьи на Едином портале государствен-
ных услуг www.gosuslugi.ru. Однако для этого необходимо
иметь подтвержденную учетную запись на Едином портале
государственных услуг.

Если ее пока нет, то получить ее можно в МФЦ и центрах

обслуживания пользователей при администрациях муниципаль-
ных образований. Таких центров у нас в республике,
включая МФЦ, 390.

Есть смысл побеспокоиться об этом заранее. Такая регис-
трация еще не раз пригодится, когда понадобится, к примеру,
оформить загранпаспорт или поменять российский,
оплатить штраф, решить вопрос с выплатой пособий и субси-
дий, получить какую-либо справку и т.д. Перечень государ-
ственных и муниципальных услуг, предоставляемых в электрон-
ном виде, достаточно широк.

Второй этап локальный с 16 по 27 октября и затронет 10
муниципальных образований в 9 субъектах Российской
Федерации. Якутия впервые будет участвовать в Пробной
переписи населения. В нашей республике второй этап будет
проведен на территории муниципального района
«Хангаласский улус».

Если граждане уже самостоятельно переписались на пор-
тале госуслуг, то к ним придет код подтверждения участия в
переписи, который надо будет предъявить переписчику и на
этом перепись для них будет завершена.

Тех жителей, которые не приняли участие в переписи
через Интернет, переписчики переписут на дому традицион-
ным способом на бумажных или электронных переписных
листах на планшетных компьютерах или смартфонах, отме-
тили в Саха(Якутия)стат.

Призываем жителей Якутии принять активное участие в
Интернет-переписи посредством Единого портала государ-
ственных услуг. Кликните ссылку на услугу по данному адресу
<https://www.gosuslugi.ru/ppn2018?from=beta>

Пресс-служба Главы Республики Саха (Якутия) и
Правительства Республики Саха (Якутия).

Тыа хаһаайыстыбата

ОТТООХУН АЛТЫННЫ 8 КҮНҮНЭЭБИ ТУРУГУНАН

Насел.	Наличие сенокосных угодий, га	План- задание заготовки сена на 2018 год, тонн	Прогноз выполнения и план - задания на 2018 год	График заготов ки, тп	Участвуют к кормозаготовительной кампании					Скоплено, га	Факт заготовки кормов, тонн	% от плана	% от графика	Корм.Ед	План- задание заготов ки сена на 2017 год, тонн	Данные от 25.09.2017 г.	
					Людей	Тракто ров	Завесы н	в том числе								скотного, га	заготовл ены, тонн
								мех	полуме х								
Алагарский	1 825	2054,0	1328,0	2054	0	0	0	0	0	1782,0	1724,0	83,9	83,9	724,1	2096,0	1639,0	1428,0
Арылахский	2 015	1770,0	1868,0	1770	0	0	0	0	0	1792,0	1810,0	102,3	102,3	760,2	1773,0	1782,0	1934,0
Батсыйтский	2646	1836,0	1451,0	1836	0	0	0	0	0	1333,0	1681,0	91,6	91,6	706,0	1842,0	2570,0	1750,0
Болотинский	4223	1973,0	2101,0	1973	0	0	0	0	0	2050,0	1807,0	91,6	91,6	758,9	1883,0	2248,0	1999,0
Бондурской	4484	3220,0	3220,0	3220	10	8	2	2	0	2616,0	3132,0	97,3	97,3	1315,4	2844,0	2527,0	2725,0
Катайхский	2063	1952,0	2276,0	1952	0	0	0	0	0	2176,0	2059,0	105,5	105,5	864,8	1775,0	2211,0	2033,0
Мугудайский	2554	2884,0	2692,0	2884	0	0	0	0	0	2236,0	2684,0	93,1	93,1	1127,3	2923,0	2334,0	2497,0
Окудупский	5000	3843,0	3482,0	3543	0	0	0	0	0	3229,0	3194,0	90,1	90,1	1341,5	3434,0	3266,0	3234,0
Соловьевский	5403	2681,0	2809,0	2681	0	0	0	0	0	3190,0	2864,0	106,8	106,8	1202,9	2572,0	2629,0	2814,0
Сылаанский	4619	4606,0	4562,0	4606	0	0	0	0	0	4646,0	4079,0	88,6	88,6	1713,2	4421,0	4422,0	4340,0
Телейский	2150	1668,0	1260,0	1668	0	0	0	0	0	2252,0	1666,0	99,9	99,9	699,7	1693,0	1569,0	1570,0
Хаарский	3414	2019,0	2279,0	2019	0	0	0	0	0	2046,0	2119,0	105,0	105,0	890,0	1938,0	2206,0	1970,0
Хатылганский	3792	2193,0	2154,0	2193	0	0	0	0	0	1444,0	1898,0	86,5	86,5	797,2	2095,0	2371,0	2039,0
Хажаскский	3109	1843,0	1921,0	1843	0	0	0	0	0	2010,0	1661,0	90,1	90,1	697,6	1727,0	1660,0	1379,0
Хомтогонский	3433	3787,0	3860,0	3787	0	0	0	0	0	2409,0	3268,0	86,2	86,2	1371,3	3601,0	3302,0	3449,0
Чакырский	3449	2435,0	2068,0	2435	0	0	0	0	0	2741,0	2540,0	104,3	104,3	1066,8	2504,0	2567,0	2134,0
Чураччинский	1060	1829,0	1778,0	1829	0	0	0	0	0	1025,0	1594,0	87,2	87,2	669,5	1862,0	1864,0	1849,0
Всего по улусу	56141,0	42293,0	41110,0	42293	10,0	8,0	2,0	2,0	0,0	38977,0	39777,0	94,1	94,1	16706,3	40983,0	41167,0	39144,0

Ыйыт сайын оттоохтунна улусу үрдүн 42293 тунна оту сүтүтүлүбүтүр билиһиннэһин. Алтынны 8 күнүгэр тургутун 39777 тунна от сүтүтүлүбүтүр билиһиннэһин. 94,1
бырыһыан туолла. Оттук үчүгү өлүк быһыытын 106,8 бырыһыан толорбут Сокуев, 105,5 бырыһыан толорбут Кытаанах, 105 бырыһыан толоруулаах Хаар, 104,3 бырыһыан
сигистит Чакыр, 102,3 бырыһыан ыбыт Арылах иһиликтэри ситистир.

Маршана ПЕРМЯКОВА, Тыа хаһаайыстыбатын управлаларын кэсэбинньигэр агроном.

